

KİTAP DEĞERLENDİRME/BOOK REVIEW

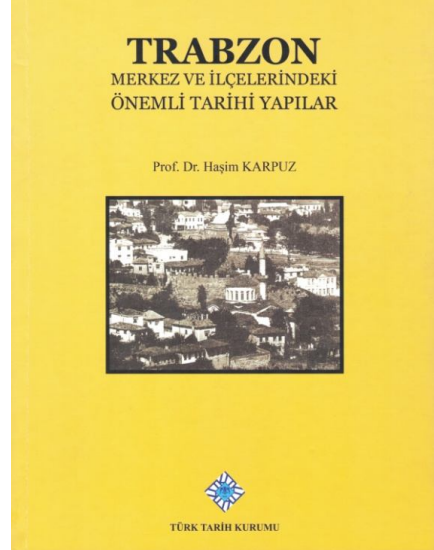
Haşim Karpuz, *TRABZON MERKEZ VE İLÇELERİNDEKİ ÖNEMLİ TARİHİ YAPILAR*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018, 267 sayfa, ISBN: 978-975-16-3585-3.*

Şifa ÖZTÜRK**

Tarihi eserler, yapıldıkları dönemden bugüne kadar ait oldukları coğrafya içerisinde yaşayan toplumların, kültür birikimlerini ve medeniyet seviyesini gösteren başlıca unsurlardandır. Bundan dolayı bu eserlerin korunması, onarılması ve yaşatılması büyük önem arz etmektedir. Milli kültürümüzün yaşatılması ise bu koruma ve yaşatma çalışmaları ile doğrudan bağlantılıdır.

“*Trabzon Merkez ve İlçelerindeki Önemli Tarihi Yapılar*” adlı kitap Prof. Dr. Haşim Karpuz tarafından kaleme alınmıştır. Trabzon tarihiyle ilgili olan bu kıymetli eserin yazarı Prof. Dr. Haşim Karpuz, Konya Karatay Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyelerindedir. Yazar, söz konusu eserden başka Trabzon’un sosyal ve kültürel tarihiyle ilgili pek çok kıymetli çalışmayı bilim dünyasına kazandırmıştır.

Tanıtacağımız eser; Önsöz, Sunuş, Giriş ve 4 bölümden oluşmaktadır. Ayrıca, kitabın sonunda Mustafa Reşat Sümerkan’ın “*Trabzon’da Kırsal Mimarlık*” adlı çalışmasına yer verilmiştir. Okuyucunun ve araştırmacıların yararlanmasını kolaylaştıracak bir dizinle birlikte eser tamamlanmıştır.

* Gönderim tarihi: 14.03.2019 Kabul tarihi: 22.04.2019

** Yüksek Lisans Öğrencisi, KTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, TRABZON. sifaoturk-@hotmail.com ORCID: 0000-0001-5357-3556

Önsöz’de yazar; eseri hazırlamaktaki amacını Trabzon’un merkezinde bulunan Türk devri eserleri gibi ilçe ve köylerdeki dönem eserlerinin önemini ortaya koymak olarak ifade etmiştir. Prof. Dr. Semavi Eyice tarafından kaleme alınan eserin Sunuş bölümünde; şimdiye kadar Trabzon hakkında yazılmış olan kitapların sanat tarihi bakımından eksikliğine değinilerek, bu konuda çok daha tafsilatlı eserler ortaya koyulması beklentisi dile getirilmiştir. Bununla birlikte böyle bir eser ortaya çıkana kadar Haşım Karpuz’un eserinin bu boşluğu doldurabilecek nitelikte bir çalışma olduğu belirtilmiştir.

Yazar, Giriş bölümünde oldukça titiz ve kapsamlı bir değerlendirme yapmıştır. Trabzon tarihine kısaca değinen yazar özellikle bölgedeki eser zenginliği üzerinde durmuştur. “Trabzon’un İl merkezi ve İlçelerindeki Tarihi Yapılar”ın bugüne kadar toplu bir değerlendirmeye tabi tutulmadığını ifade eden yazar, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait ilçe ve köylerdeki önemli tarihi yapılardan bazılarını kitaba dâhil ederek, mimarlık ve sanat değerlerini bütüncül bir yaklaşımla ele almayı amaçlamıştır. Prof. Dr. Haşım Karpuz, eserinde yıkılan, mimari özellikleri bozulmuş, yenilenmiş yapılara yer vermemiş ve köylerde bulunan camilerden sadece bir iki örnekle yetinerek eserini sınırlandırmıştır. “*Yapılan Çalışmalar*” başlığı altında bugüne kadar yapılmış ve bölgeden bahseden Bizans, Rus ve Türk kaynaklarını ele alarak irdeleyen yazar bir yandan okuyucuları bilgilendirirken, bir yandan da bu kaynakların hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldığına dair bilgiler vermektedir.

Kitabın “*Tarih, Coğrafya ve Yollar*” başlığını taşıyan Birinci Bölümünde genel hatlarıyla tarih boyunca Trabzon’da kurulmuş olan uygarlıklar, bölgenin coğrafi yapısı ve yol güzergâhları üzerinde durulmuştur.

“*Trabzon Merkezdeki Bizans Devri Yapıları*” başlığını taşıyan İkinci Bölüm 3 kısma ayrılmış olup bunlar şu şekildedir: “*Surlar, Şehrin Fiziki Yapısı, Su Kemerleri*”, “*Kiliseler ve Camiye Dönüştürülenler*”, “*Manastırlar*”. Yazar, konu hakkındaki derin bilgisini, kullanmış olduğu planlar ve fotoğraflarla birlikte okuyucuya başarılı bir şekilde aktarmıştır. Ayrıca kullanılmış olan fotoğrafların pek çoğunun renkli basım olması da okuyucunun dikkatini çekmesi bakımından önemli bir husustur. Prof. Dr. Haşım Karpuz, bu bölümde özellikle Trabzon Ortahisar Camisi (Panaghia Crysocephalos) üzerinde durmuştur. Yazarın, şehirdeki yapılar hakkında bilgi verirken seyyahların gözlemlerinden bir hayli yararlanmış olması da dikkati çeken bir husus olmuştur.

“*Trabzon Merkezdeki Türk Devri Yapıları*” başlığını taşıyan Üçüncü Bölümde “*Köprüler, Cephanelik*”, “*Camiler*”, “*Medrese ve Muvakkithaneler*”, “*Türbeler*”, “*Bedesten ve Hanlar*”, “*Hamamlar*”, “*Çeşmeler ve Kuyular*”, “*Konaklar ve Köşkler*”, “*Evler*” ve “*Kamu Yapıları*” olmak üzere 10 alt bölüm bulunmaktadır. Diğer bölümde olduğu gibi burada da yapıların planlarını gösteren çizimlerle hem günümüzdeki hem de eski durumunu gösteren fotoğraflar bir arada verilmiştir. Yazar ele almış olduğu yapıların mimari özellikleri ve tarih boyunca geçirmiş oldukları onarımların üzerinde durmuştur. Bu bölümde camilerin ve türbelerin mimari yapılarının yanında kitabeleri de verilmiştir. Yazarın, “*Türk bedestenleri içerisinde tek kubbeli olan tek örnektir.*” şeklindeki ifadesinden de anlaşılacağı

üzere Trabzon Çarşısı Mahallesinde bulunan Bedesten'e ayrı bir önem atfettiği görülmektedir. Bu bölümde yer alan "Hamamlar" kısmı yazarın daha önce yayımlanan "Trabzonda Türk Devri Hamamları Hakkında Adli Bir Deneme" makalesinden kısaltma yapılarak oluşturulmuştur. Yazarın da ifade ettiği şekilde özellikle tekrardan kaçınmak adına her yapıda aynı makale dipnotta verilmiştir. "Kamu Yapıları" bölümünde; 19. ve 20. Yüzyılda Trabzon'da çok sayıda sivil ve askeri bina inşa edildiği ve bunların çoğunluğunu okulların oluşturduğunu ifade eden yazar, mimari özelliklerini yitiren yapıları kitaba almamıştır. Eserde, kamu yapıları arasında yer alan "Cudibey İlköğretim Okulu", Hamiyet Özen ve arkadaşlarının "Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri" adlı çalışmasından alınan bilgiler doğrultusunda tanıtılmıştır.

"İlçeler ve Köylerdeki Yapılar" başlığını taşıyan Dördüncü Bölümde Trabzon'un ilçelerindeki yerleşmenin tarih ve coğrafyasına yer verilmeden doğrudan ilçelerde bulunan yapılar irdelenmiştir. Ayrıca bu bölümde bilgi verilmeye geçmeden önce Trabzon ilçe ve köylerindeki tarihi yapıları bütünüyle gösteren bir harita verilmiştir.

Yazar, "Değerlendirme" bölümünde Trabzon merkezindeki yapıları "Bizans Dönemi Yapıları" ve "Türk Devri Yapıları" olmak üzere iki kısma ayırarak, eserlerin genel özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, Trabzon şehrinin sosyal ve kültür tarihindeki değişim ve dönüşümlerini okuyucuya hem sözel hem de görsel malzemeler ile aktarmaktadır. Prof. Dr. Haşım Karpuz, bu kıymetli eserinde Trabzon'daki kültürel değişim ve dönüşüm sürecinin mekânsal karşılığı olan maddi kültür varlıklarını yok etmeden varetmenin inancına ve yarınlara ulaştırmanın önemine vurgu yapmaktadır. Yazarın, çalışmasının son kısmında rahmetli E. Hakkı Ayverdi'nin "Yapılar insanlar gibidir. Samimiyetle yaklaşırsanız hikâyelerini size fısıldarlar." sözlerine atıfta bulunması, onun da tarihsel mekânlara yaklaşımını gözler önüne sermekte ve Trabzon'daki tarihi yapılardan aldığı fısıltılarla meydana getirdiği bu eserin kıymetini arttırmaktadır.

Tarih ilmi, insanoğullarının elinin değdiği, zihninin ulaştığı her noktada vücut bulmaktadır. Bu nedenle bu tür çalışmalar kültür mirasımızın yarınlara ulaştırılması ve sürdürülebilirliğini sağlamak adına yeni araştırmacılarca devam ettirilmeli ve detaylandırılmalıdır. Bu kıymetli eser, yapılması mümkün olabilecek diğer çalışmalar için bir taslak ve izlenecek yolların temeli olarak görülebilir.

